

Motion till riksdagen 2019/20:959

av **Jonas Andersson i Linköping m.fl. (SD)**

Politik för arkitektur och offentliga miljöer

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur svenska medborgare kan få ökat inflytande över de offentliga miljöerna och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över möjligheterna att genom lag ålägga kommunerna att införa lokala skönhetsråd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka kommunernas kulturmiljökompetens och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner bör införa kommunala arkitekturprogram och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram förslag för hur lärdomar kan dras av rivningsvågen under 1900-talet och förhindra en liknande rivningsvåg och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Boverket övergripande uppföljnings- och samordningsansvar i frågor om arkitektur och gestaltad livsmiljö och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda vilka direktiv som vore lämpliga att införa för att enprocentsregeln för konst i det offentliga rummet ska kunna tillämpas bättre och leda till ökad estetisk hållbarhet och tillkännager detta för regeringen.

Tilltalande arkitektur och offentliga miljöer

Den arkitektur och de offentliga miljöer som uppförs i Sverige bör utgöra identitets-
skapare och medverka till en positiv anda och framtidstro hos invånarna. Att skapa god
arkitektur och trivsamma, trygga offentliga miljöer med höga skönhetsvärden tycks allt-
för sällan vara en huvudsaklig målsättning för beslutsfattare. Debatten handlar allt oftare
om att nyuppförda byggnader förfular miljön snarare än förskönar den, vilket visar att

många invånare inte är nöjda med den moderna arkitekturen. Miljöpsykologiska undersökningar visar att den estetiska aspekten av arkitektur och offentlig miljö är av stor betydelse för många människor.

I dagens expansiva Sverige med en betydande befolkningsökning ökar också byggnationen i stora delar av landet. Politikens uppgift bör inte bara vara att underlätta nybyggnation utan även att främja en arkitektur som är både vacker och hållbar. Viktiga värden har förbisetts när arkitektur och offentlig konst antar uttryck som är alltför abstrakta, svårbegripliga och främmande för stora delar av befolkningen. Catharina Sternudd har författat avhandlingen ”Bilder av småstaden – om estetisk värdering av en stadstyp”, som handlar om estetisk värdering av småstaden som stadstyp. Sternudds slutsatser om utvärderingen av byggnader i Karlshamn var att äldre småstadsmässiga miljöer värderades högt och modernistiska byggnader värderades lågt. Mest värdefulla ansågs byggnader vara som fått symbolvärden vilka förstärks i samverkan med historiska värden. Från detta finns lärdomar att dra.

Det finns ett utbrett missnöje med viss modern arkitektur och vissa moderna offentliga konstverk. Det visar sig inte minst genom sammanslutningar som ”Arkitekturupproret” och upprorets Facebookgrupper. Det planerade och hett omdebatterade Nobel Center på Blasieholmen i centrala Stockholm är ett exempel på byggnadsplan där invånare haft vitt skilda synpunkter. Där har såväl byggnadsförslaget som andra aspekter av projektet vållat stor folklig kritik.

Allmänhetens preferenser och delaktighet

Befolkningens generella preferenser kring utformningen av gemensamma offentliga miljöer ska klargöras och tas större hänsyn till. Preferenserna hos allmänheten är avgörande när det handlar om offentliga miljöer som alla vistas i. Hur dessa preferenser ser ut bör i sin tur prägla arkitekturen och den offentliga miljön. Hur landets medborgare kan ges ett större inflytande över utformningen av de offentliga miljöer som de vistas i bör utredas. En framkomlig väg skulle kunna vara införandet av ett demokratiskt valt råd i varje kommun. Det bör utredas hur lagkrav på att varje kommun ska ha ett lokalt tillsatt skönhetsråd kan se ut. Råden bör vara brett sammansatta. Representanterna ska ha möjlighet att yttra sig över processer kopplade till översiktsplaner och detaljplaner samt ny exploatering generellt. Medborgare bör ges möjlighet att tycka till om olika förslag i närområdet genom att utifrån folkbokföring anordna lokala omröstningar i anslutning till platser för nya projekt, och därefter rösta via e-legitimation. Olika former för delaktighet i processerna kan variera utifrån projektens storlek och antalet berörda personer.

Sverige utgör medborgarnas gemensamma hem. Förekommer ett folkligt missnöje kring hur miljöerna i det gemensamma hemmet tar form, behöver missnöjet adresseras. Genom att öka allmänhetens direkta inflytande över nya offentliga miljöers utformning, undviks beslut färgade av enskilda politiska beslutsfattares subjektiva bedömningar. Vi behöver i stället finna vägar att utforma den offentliga miljön som tar hänsyn till samtliga berörda. Boende och de som vistas i miljön ska inte behöva skicka in tidskrävande överklaganden kring berörd detaljplan eller motsvarande.

En mer omfattande debatt behövs kring arkitektur och offentliga miljöer, en debatt som tar avstamp i människors önskemål. Det innebär att strävan bör vara att uppföra

arkitektur och offentliga miljöer som beaktar bland annat det mänskliga behovet av social samvaro, närhet till naturen och till skönhet. Även historia och identitet kopplat till platsen och invånarna som bor där bör bejakas vid planering och byggnation.

Arkitektur och hälsa

Att ta del av kultur påverkar hälsa och välmående. Sverigedemokraterna har därför sedan flera år tillbaka förespråkat bredare implementering av kultur i vården. Inom sjukvården talas det ibland om läkande arkitektur, det vill säga arkitektur som främjar sjukas tillfriskningsprocess. Läkande arkitektur kan dock även syfta på arkitektur som ett verktyg för att läka och foga samman samhällen. Den amerikanske arkitekten Michael Murphy har påtalat att vid utformandet och uppförandet av Butarosjukhuset i Rwanda så förenades skapandet av en läkande miljö med läkande av ett sargat samhälle. Detta genom att involvera engagemang, arbetskraft och materiel från närområdet vid uppförandet. Det är ett exempel på de många värden som genomtänkt utformning av arkitektur och offentliga miljöer kan ha.

Kulturmiljökompetens

En aspekt som ofta lyfts kring utformningen av arkitektur och offentlig miljö är att objekt, konstverk eller byggnader alltför ofta placeras på fel plats utan känsla för den omkringliggande miljön. Miljöers kulturhistoriska värden utgör ofta grunden till en identitet som finns kopplad till den aktuella platsen. I Sverigedemokraternas utgiftsområdesmotion på område nummer 17 har partiet sedan flera år tillbaka förespråkat ett stimulansbidrag för kulturmiljökompetens. Bidraget syftar till att förstärka eller tillsätta kulturmiljökompetens vid plan- och samhällsbyggnadsförvaltningar i landets 290 kommuner. Kommunerna har en viktig roll och ett stort ansvar inom ramen för plan- och bygglagen, kulturmiljölagen och samhällsbyggnaden i stort. Detta vad gäller att värna, vårda samt inkludera k-märkta byggnader och kulturmiljöer i stads- och samhällsplanering. Således är det viktigt att kommunerna har nödvändig kompetens för att såväl skapa som skydda kulturhistoriskt värdefulla miljöer runt om i Sverige.

Kommunala arkitekturprogram

Ett kommunalt arkitekturprogram bör upprättas i varje kommun. Det är något som endast ett fåtal kommuner har i dagsläget. Arkitekturprogram i kommunerna kan vara ett verktyg för att nå förbättrad arkitektonisk kvalitet och estetisk hållbarhet i hela landet. Ett införande av mellansteg behövs mellan översiktsplan (ÖP) och detaljplan (DP). Ett alternativ är att det ska vara regel att inslag i ÖP- eller DP-processen där samrådsförfarande med länsarkitekt, kommunarkitekt, civilsamhället och medborgarna ingår. Kvalitet, hantverkskunnande och tidstypisk harmonisering med befintlig kulturmiljö ska bli en viktigare aspekt vid upphandling. En utredning får se över hur det bäst kan implementeras i detalj. Länsarkitekt ska vara ett obligatorium vid varje länsstyrelse. Länsarkitekten bör rapportera till riksarkitektenheten om kommunens utveckling.

Nog med rivningsvågor

Under 1900-talet i allmänhet, och under 1960- och 1970-talen i synnerhet, svepte en mycket kraftfull rivningsvåg över Sverige. Denna våg framkallades avsiktligt och hade till viss del ideologiska förtecken. Partier över hela det politiska fältet i Sverige under den aktuella tiden bär i olika grad ansvar för detta. Stora delar av ett mycket rikt arv i form av vacker, historisk och kulturellt värdefull arkitektur gick då tragiskt förlorade för alltid. Under de två nämnda decennierna revs hela 40 procent av de svenska städernas äldsta bostadsbestånd. Exempelvis revs mer än 700 byggnader i Stockholms innerstad. I Norrköping revs över hälften av den då befintliga bebyggelsen. Andra mindre orter var inte heller förskonade; tvärtom rådde ett slags rivningshysteri över stora delar av landet som saknar motstycke i svensk historia. I värmländska Hagfors revs 80 procent av bostadsbeståndet, något som även skedde i sörmländska Katrineholm.

Det kan tyckas som om rivningsvågen under 1900-talet nu är historia och således bör läggas till handlingarna och sluta vara föremål för debatt. Det är inte så enkelt, utan även i dag rivs ännu kulturhistoriskt värdefulla byggnader, om än inte i samma skala som på 1960- och 1970-talen. Exempelen på bekymmersamma rivningar här och nu är många. Den typen av utveckling ska motverkas för att i stället värna värdefull arkitektur och offentliga miljöer. Sveriges alla kommuner har en avgörande roll att spela för att bevara kulturhistorisk arkitektur och offentliga miljöer via den kommunpolitiska makten. Det bör också klargöras vad som kan göras på nationell nivå för att undvika fler rivningsvågor. Av det skälet bör förslag tas fram för hur fler rivningsvågor kan undvikas. I det arbetet bör lärdomar dras av de besinningslösa åren under 1960- och 1970-talet.

Myndighetsansvar

Det uppföljnings- och samordningsansvar som dels Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes), dels Boverket ålades via 2018 års proposition Politik för gestaltad livsmiljö (2017/18:110) bäddar för en betydande risk för stuprörs- och dubbelarbete. Boverket ska istället ha det övergripande uppföljnings- och samordningsansvaret, med uppdrag att delegera relevanta uppdrag till ArkDes. Detta skapar en tydligare rollfördelning och ett enklare ansvarsutkrävande.

I samma proposition som nämnts gav regeringen Riksantikvarieämbetet ytterligare ansvar och uppdrag utan att räkna upp dess anslag. Sverigedemokraterna har sedan ett antal år tillbaka föreslagit en rejäl uppräkningslista av Riksantikvarieämbetets anslag och vill således ge nämnda myndighet resurser som gör att den kan svara upp mot nuvarande och framtida ansvarsroller.

Enprocentsregeln

Det är viktigt att utreda vilka direktiv som vore lämpliga att införa för att enprocentsregeln för konstnärlig gestaltning ska tillämpas i praktiken. Den får inte bli en regel som alltför ofta sätts på undantag liksom i dag, men inte heller en tvingande regel. Som riktlinje kan regeln dock komma mer till sin rätt. Vilka direktiv som kan medverka till att

enprocentsregeln kan leda till ökad estetisk hållbarhet i offentliga miljöer ska utredas. Poängen med nämnda regel skulle på så sätt kunna bli tydligare.

Genom motionens förslag visar Sverigedemokraterna att vi är beredda att utvärdera och framföra nya kreativa lösningar för att Sverige ska uppnå god arkitektur och offentliga miljöer som svenska folket önskar, efterfrågar, kan trivas i, arkitektur som bibehåller och kompletterar svensk kulturhistoria, som är identitetsskapande och som innebär hållbarhet över tid.

Jonas Andersson i Linköping (SD)

Aron Emilsson (SD)

Mikael Eskilandersson (SD)

Angelica Lundberg (SD)

Angelika Bengtsson (SD)

Roger Hedlund (SD)

Cassandra Sundin (SD)